

Från lagstiftningsarbetet

Lagstiftning i riksdagen våren 1994

I denna översikt lämnas en redogörelse för lagstiftningsfrågor som har behandlats av riksdagen våren 1994. Liksom i tidigare översikter har företrädesvis medtagits ärenden som har bedömts vara av särskilt intresse för SvJT:s läsekrets. Lagstiftning om skatt och tull har förbigåtts. Om inte annat sägs har lag eller lagändring trätt i kraft den 1 juli 1994. Hänvisningarna till Svensk författningssamling (SFS) avser 1994 års samling.

Offentlig rätt

Riksdagen har som vilande antagit ett förslag till lag om ändring i *regeringsformen*. Förslaget innebär att val till riksdagen skall hållas vart fjärde år i stället för som nu vart tredje, att inslaget av personval ökar samt att behörighetsåldern för statschefen sänks från 25 till 18 år. De föreslagna bestämmelserna är avsedda att träda i kraft den 1 januari 1995. Om förslaget antas slutligt kommer nästa ordinarie riksdagsval att hållas år 1998.

Ett annat vilande förslag till lag om ändring i *regeringsformen*, som riksdagen antagit våren 1994, innebär att finansutskottet inte längre skall godkänna avtal i fråga om anställningsvillkor för statens arbetstagare. Den föreslagna ändringen innebär att 9 kap. 11 § *regeringsformen* upphör att gälla vid utgången av år 1994.

Ytterligare ett förslag till lag om ändring i *regeringsformen* har antagits som vilande. Det gäller en utvidgning av riksdagens möjligheter att bemyndiga regeringen att utfärda föreskrifter. Förslaget innebär att det delegeringsbara området kommer att omfatta också viss normgivning på dataskyddsområdet, miljöområdet samt på plan- och byggområdet. Förslaget innefattar även en ändring som innebär att det i lag skall kunna bestämmas att på förvaltningsrättens område inte bara Regeringsrätten utan även en lägre förvaltningsdomstol skall kunna bevilja resning och återställande av försutten tid. Ändringarna avses träda i kraft den 1 januari 1995.

Den europeiska konventionen av den 4 november 1950 angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna har inkorporerats i svensk rätt genom att riksdagen antagit en särskild lag — *lag om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna* — som träder i kraft den 1 januari 1995 (SFS 1219). I anslutning härtill har riksdagen som vilande antagit ett förslag till lag om ändring i *regeringsformen* som bl. a. innebär att lag eller annan föreskrift inte får meddelas i strid med Sveriges åtaganden på grund av konventionen. Ändringarna i *regeringsformen* är avsedda att träda i kraft den 1 januari 1995.

Inför ett eventuellt svenskt medlemskap i Europeiska unionen (EU) har riksdagen som vilande antagit dels förslag till lag om ändring i *regeringsformen*, dels förslag till lag om ändring i *tryckfrihetsförordningen*. Det

förstnämnda förslaget innebär att det blir möjligt för riksdagen att överlåta beslutanderätt till Europeiska gemenskaperna. Därutöver innehåller förslaget en bestämmelse om val till Europaparlamentet. När det gäller tryckfrihetsförordningen innebär förslaget vissa ändringar rörande reklam och rätten att äga periodisk skrift. Ikraftträdande föreslås till den 1 december 1994.

Därutöver har som vilande antagits förslag till lag om ändring i *regeringsformen* och förslag till lag om ändring i *riksdagsordningen*. Förslagen innebär betydande förändringar i riksdagsarbetet. Riksmötets avbrott under sommaren slopas, och begreppen lagtima och urtima riksmöten avskaffas. Talmannen beslutar i stället vilka längre uppehåll som skall göras i kammarens arbete under ett riksmöte. Vidare innebär förslagen att det statliga budgetåret fr. o. m. år 1997 läggs om till kalenderår och att behandlingen av den statliga budgeten i riksdagen komprimeras och blir mer sammanhållen. Beträffande det budgetår som börjar den 1 juli 1995 föreslås att det skall löpa t. o. m. den 31 december 1996. Vissa av de föreslagna ändringarna är avsedda att träda i kraft den 1 januari 1995. Andra ändringar skall enligt förslagen träda i kraft den 1 januari 1996.

Riksdagen har ställt sig bakom att vissa åtgärder mot barnpornografi vidtas genom att såsom vilande anta av konstitutionsutskottet framlagda förslag till lag om ändring i *tryckfrihetsförordningen* och lag om ändring i *yttrandefrihetsgrundlagen*. Förslagen innebär följande. Fr. o. m. den 1 januari 1999 blir det straffbart att inneha barnpornografi. Förslaget i denna del kan inte antas slutligt förrän efter det riksdagsval som följer efter 1994 års val. Fr. o. m. den 1 januari 1995 kan emellertid barnpornografiskt material som påträffas i samband med en förundersökning konfiskeras och den ekonomiska vinningen av barnpornografi förverkas. I den delen skall förslaget slutbehandlas av den riksdag som samlas efter 1994 års val.

Vidare har riksdagen som vilande antagit förslag till dels lag om ändring i *tryckfrihetsförordningen*, dels lag om ändring i *yttrandefrihetsgrundlagen*. Dessa vilande lagförslag innebär bl. a. att antalet jurymän i Stockholms län skall utökas från 24 till 36. Vidare skall den tid inom vilken åtal skall väckas eller konfiskering beslutas efter ett beslag i konfiskeringssyfte, som nu är två veckor, kunna förlängas med högst två veckor. Förslaget innefattar ikraftträdande den 1 januari 1995. I samma lagstiftningsärendet har riksdagen också beslutat att den i lag angivna tiden för när dom senast skall meddelas i mål som handlagts inför jury skall förlängas från en vecka till tre veckor. Beslutet har medfört ändring i *lagen med föreskrifter på tryckfrihetsförordningens och yttrandefrihetsgrundlagens områden* (SFS 132).

Ett annat såsom vilande antaget förslag till lag om ändring i *tryckfrihetsförordningen* innebär att en bestämmelse införs som fr. o. m. den 1 januari 1995 ger möjlighet att i lag föreskriva att allmänna handlingar får överlämnas till och förvaras även hos enskilda organ utan att handlingarna förlorar sin karaktär av att vara allmänna.

Genom en ändring i *lagen om statligt stöd till politiska partier* har parti-stödet sänkts med 10 procent. Ändringen träder i kraft den 15 oktober 1994 (SFS 290).

Riksdagen har antagit en *lag om statligt bidrag till partigrupperna i riksdagen*, som innebär att nuvarande riktlinjer för sådant bidrag lagfästs (SFS 1066).

Genom en ny lag, *lag om ekonomiska villkor för riksdagens ledamöter*, har bl. a. riksdagsledamöternas egenpensioner anpassats till de statliga och privata pensionssystemen på arbetsmarknaden (SFS 1065).

Nordiska rådets svenska delegations kansli har sammanförts med den inre riksdagsförvaltningen, vilket bl. a. medfört upphävande av lagen med instruktion för Nordiska rådets svenska delegation och ändringar i *lagen om överklagande av administrativa beslut av riksdagens förvaltningskontor och myndigheter* (SFS 1067 ff.).

Riksdagen har antagit en *lag om folkomröstning om EU-medlemskap*. I lagen föreskrivs bl. a. att folkomröstningen om ett svenskt medlemskap i EU skall äga rum den 13 november 1994 (SFS 1064).

Genom en ny lag — *lag om försök i vissa kommuner där väljarna skall kunna avge en särskild personröst vid de allmänna valen år 1994* — gavs de som vid valet den 18 september 1994 valde kommunfullmäktige i Helsingborg, Linköping, Solna, Vaggeryd, Vänersborg, Östersund och Övertorneå möjlighet att avge en särskild personröst. I den nya lagen regleras också frågor om valsedlarnas utformning, sammanräkningsförfarandet och mandatfördelningen. Den nya lagen har föranlett en ändring i *vallagen* (SFS 285 f.).

En annan under våren 1994 beslutad ändring i *vallagen* syftar till att motverka missbruk av den fria nomineringsrätten. Ändringen innebär följande. Om ett parti har registrerat sin partibeteckning och anmält kandidater till valet, måste en namnvalsedel med den registrerade partibeteckningen som första och andra namn ta upp kandidater som partiet har anmält. Tidigare räckte det med att det första namnet var anmält (SFS 287).

I syfte att bl. a. stärka den lokala demokratin har riksdagen beslutat om ändringar i *kommunallagen* samt antagit en ny särskild förfarandelag — *lag om kommunala folkomröstningar*. I samma lagstiftningsärende har också ändringar gjorts i *sekretesslagen*. Ändringarna i kommunallagen innebär bl. a. att nämndernas ansvar även omfattar sådan verksamhet som nämnden lämnar över till annan på entreprenad. Vidare innebär ändringarna att 5 procent av röstberättigade kommun- eller landstingsmedlemmar kan väcka fråga i fullmäktige om folkomröstning i viss fråga. Genom ändringarna har vidare den kommunala avgiftsmakten skrivits in i kommunallagen, och självkostnadsprincipen lagfästs som grundregel för avgiftsuttag för tjänster och nyttigheter som kommuner och landsting tillhandahåller. Ändringarna i sekretesslagen, som träder i kraft den 1 januari 1995, innebär att ett internt erbjudande i en kommunal upphandling från sekretessynpunkt skall behandlas på samma sätt som ett anbud från en utomstående anbudsgivare (SFS 694). Övriga lagändringar har trätt i kraft den 1 juli 1994 (SFS 690 ff.).

Genom en *lag om försöksverksamhet med medborgarkontor* har kommunerna fått befogenhet att för en begränsad tid sluta samverkansavtal med statliga myndigheter m. fl. om att utföra sådana uppgifter som inte inne-

bär myndighetsutövning. De uppgifter som kan komma i fråga är service och rådgivning av enklare och mer rutinbetonat slag (SFS 686).

Riksdagen har antagit en *lag om rätt för kommuner, landsting och kyrkliga kommuner att lämna internationell katastrofhjälp och annat bistånd*. Den nya lagen innebär en i förhållande till tidigare gällande lagstiftning utökad rätt att lämna bistånd (SFS 693).

I syfte att förbättra integritetsskyddet för enskilda och tillgodose vissa insynsintressen i fråga om uppgifter som tidigare varit sekretesskyddade har riksdagen beslutat om vissa ändringar i *sekretesslagen*. Genom ändringarna finns nu möjlighet att sekretessbelägga uppgifter i ritningar över t. ex. bankvalv och uppgifter om körkorts referensnummer, i båda fallen för att förebygga eller beivra brott. Vidare innebär ändringarna införande av sekretess för uppgifter i anmälan till Hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd, för uppgifter om vissa offentliganställdas adresser, hemtelefonnummer, m. m. Ändringarna innebär även ett undantag från sekretessen inom socialtjänsten. Härigenom ges möjlighet för personer att få del av viktiga uppgifter i syfte att få vetskap om sina biologiska föräldrar. Ett annat undantag från sekretess som införts ger möjlighet för konkursförvaltare att ta del av revisionspromemorior (SFS 595 f.).

Genom en ny bestämmelse i *sekretesslagen* gäller sedan den 1 april 1994 sekretess i Barnombudsmannens verksamhet för uppgift om enskilds personliga förhållanden, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilda eller någon honom närstående lider men (SFS 86).

Riksdagen har beslutat om ändringar i *lagen om offentlig upphandling*. Ändringarna innebär bl. a. att bestämmelser för upphandling av tjänster införts även vid viss upphandling inom vatten-, energi-, transport- och telekommunikationsområdena (SFS 614).

En ny lag — *lag om ingripande mot otillbörligt beteende avseende offentlig upphandling* — gör det möjligt att pröva och förbjuda vissa beteenden från offentliga upphandlares sida som snedvrider konkurrensen. Förbud, som får förenas med vite, beslutas av Marknadsdomstolen efter ansökan av i första hand Konkurrensverket. Den nya lagen har föranlett ändringar i *lagen om marknadsdomstol m. m.* (SFS 615 f.).

Lagen om granskning och kontroll av filmer och videogram har ändrats varigenom arrangörer av filmfestivaler m. fl. kan befrias från avgifter för granskningen. *Lagen om rundradiosändningar av finländska televisionsprogram* har förlängts till utgången av år 1995 (SFS 367 f.).

Riksdagen har genom ändringar i *radiolagen* och andra lagar på radio- och TV-området beslutat att två nya myndigheter, Radio- och TV-verket samt Granskningsmyndigheten för radio och TV, skall ersätta Radionämnden, Kabelnämnden, Närradionämnden och Styrelsen för lokalradiotillstånd (SFS 398 ff.).

Lagen om Sveriges flagga har ändrats. Ändringen innebär att regeringen får bestämma vilka andra militära myndigheter än Försvarsmakten som får använda den tretungade flaggan (SFS 697).

Nya bestämmelser om asylsökande har antagits genom *lag om mottagande av asylsökande m. fl.* och ändringar i bl. a. *utlänningslagen*, *rättshjälpslagen* och *lagen om introduktionsersättningar för flyktingar och vissa andra utlännningar*. Bestämmelserna gäller driften av flyktingförläggningar samt

asylsökandes möjligheter till sysselsättning, ekonomiskt bistånd, hälso- och sjukvård m. m. (SFS 137 ff.).

Militärlagstiftning

Omorganisationen av försvarsmakten har föranlett vissa ändringar i *lagen om disciplinförseelser av krigsmän, m. m.* Ändringarna innebär att personal hos vissa myndigheter som inte längre krigsplaceras i den nya myndigheten Försvarsmakten i fortsättningen inte omfattas av disciplinansvarssystemet eller av bestämmelserna i 21 kap. brottsbalken. Genom ändringarna har vidare bestämts vilka chefer på regional och lokal nivå som inom den nya myndigheten skall vara berättigade att besluta i disciplinärenden (SFS 520).

Genom en *lag om utbildning för fredsbevarande verksamhet* har riksdagen bemyndigat regeringen att sända väpnad styrka utomlands för att delta i övningar och annan utbildning för fredsbevarande verksamhet inom ramen för internationellt samarbete (SFS 588).

Familjerätt

Riksdagen har antagit en *lag om registrerat partnerskap*. Följdändringar har gjorts i *äktenskapsbalken* och *brottsbalken*. Enligt den nya lagen har två personer av samma kön rätt att registrera sitt partnerskap. Registreringen innebär att de flesta bestämmelser som gäller för äktenskap blir gällande också för registrerade partnerskap. Registrerat partnerskap är tänkt för homosexuella par. Något krav på sexuell läggning, samliv eller gemensamt hushåll ställs dock inte upp. Registreringen sker vid en förrättning under former som motsvarar borgerlig vigsel, och den skall förrättas av domare vid tingsrätt eller av registreringsförrättare som utses av länsstyrelsen. Rättsverkningarna av en registrering motsvarar i huvudsak vad som gäller för äktenskap med undantag för alla regler som ger upphov till gemensamt föräldraskap eller gemensam vårdnad om barn. Partner i ett registrerat partnerskap har alltså inte möjlighet att adoptera barn, varken gemensamt eller var för sig. Inte heller har de tillgång till insemination eller annan konstlad befruktning. Registrerad partner kan inte heller utses att som särskild förordnad förmyndare gemensamt med sin partner utöva vårdnaden om en underårig. Den nya lagstiftningen träder i kraft den 1 januari 1995 (SFS 1117 ff.).

En ny *lag om Allmänna arvsfonden* har ersatt 1928 års lag med samma namn. Den nya lagen innehåller, i förhållande till den tidigare, vissa ändringar och förtydliganden huvudsakligen i fråga om arvsfondens ändamål och användningsområde, beslutanderätten, handläggningen av arvsfondsärenden, godmansskap samt avstående från arv. Den övergripande beslutanderätten beträffande stöd ur fonden ligger kvar hos regeringen. En ny statlig myndighet, Arvsfondsdelegationen, har inrättats. Delegationen beslutar om stöd ur fonden inom de ramar och de riktlinjer som regeringen bestämmer (SFS 243 ff.).

Fastighetsrätt

Riksdagen har beslutat om vissa ändringar i *hyresförhandlingslagen* som bl. a. innebär att en hyresgäst har rätt att stå utanför det kollektiva för-

handlingssystemet och själv får förhandla och träffa avtal med sin hyresvärd. I anslutning härtill har vissa ändringar gjorts i *jordabalkens* bestämmelser om hyra (12 kap.). Ändringarna syftar till att göra det lättare att träffa avtal om ny hyra med en hyresgäst som står utanför det kollektiva förhandlingssystemet. Andra samtidigt beslutade ändringar innebär bl. a. att regler om upprustningsföreläggande och om skyldighet för hyresvärd att vid uppsägning ange orsaken har införts i 12 kap. jordabalken. Vidare har den särskilda regeln om besittningsskydd för hyresgäster i en- och tvåfamiljshus ändrats så att det klart framgår att regeln inte skall tillämpas vid uthyrning som sker under affärsmässiga förhållanden. I samma lagstiftningsärende har bostadssaneringslagen upphävts. Genom en ny bestämmelse i 12 kap. jordabalken har hyresgästen i stället fått ett indirekt skydd mot ovälkomna ombyggnadsåtgärder. Detta innebär i princip att en åtgärd, som inte vidtagits för att en lägenhet skall uppnå lägsta godtagbara standard och uppenbart inte varit motiverad av boendehänsyn, inte skall beaktas vid bestämmande av hyrans storlek. Vidare har giltighetstiden för *lagen om försöksverksamhet med kooperativ hyresrätt* förlängts till utgången av december 1994 (SFS 816 ff. och 833 f.).

Genom en ny lag — *lag om pantbrevsregister* — och ändringar i *jordabalken* har införts en möjlighet att få pantbrev utfärdade genom registrering av en in-teckning i ett särskilt pantbrevsregister, som förs med automatisk databehandling. Ett sådant datapantbrev kan användas som instrument vid pantsättning på samma sätt som ett skriftligt pantbrev. Centralnämnden för fastighetsdata är registeransvarig (SFS 448 ff.).

I *jaktlagen* har vissa ändringar beslutats som gäller registreringen av licensområden för älgjakt. I samma lagstiftningsärende har riksdagen beslutat en ändring i *rennäringslagen* som innebär att alla beslut som Statens jordbruksverk eller länsstyrelsen fattar med stöd av lagen i princip gäller även om de har överklagats (SFS 625 f.).

Plan- och bygglagstiftning

Plan- och bygglagen har ändrats varigenom bl. a. ett nytt system för bygglovsprövningen samt för tillsyns- och kontrollförfarandet i samband med byggande införts. Vidare har bestämmelserna om tekniska egenskapskrav på byggnader överförts från plan- och bygglagen till en ny lag — *lag om tekniska egenskapskrav på byggnadsverk, m. m.* Ändringarna i plan- och bygglagen och den nya lagen träder i kraft den 1 januari 1995 tillsammans med vissa konsekvensändringar i *civilförsvarslagen, naturvårdslagen* och *lagen om byggfelsförsäkring* (SFS 847 ff.).

Miljörätt

Genom en ny lag — *lag om genetiskt modifierade organismer* — har två EG-direktiv om genteknik, vilka omfattas av EES-avtalet, införlivats i svensk rätt. Den nya lagen omfattar innesluten användning och avsiktlig utsättning av genetiskt modifierade organismer. Lagen är också tillämplig när produkter som innehåller eller består av sådana organismer släpps ut på marknaden. I begreppet organismer innefattas växter, djur och mikroorganismer m. m. Genteknikens användning på människor omfattas inte

av lagen. Lagens syfte är att skydda hälsa och miljö och att säkerställa att etiska hänsyn tas vid hanteringen av genetiskt ändrade organismer. Lagen innehåller också de grundläggande och övergripande föreskrifterna om kontrollen. De mer detaljerade bestämmelserna är avsedda att finnas i förordning och myndighetsföreskrifter. Genom den nya lagen inrättas en rådgivande gentekniknämnd, som svarar för en övergripande övervakning på området. Den nya lagen har föranlett ändringar i *växtskyddslagen* och *djurskyddslagen* (SFS 900 och 903 f.).

Bestämmelserna om strandskydd i *naturvårdslagen* har utvidgats till att också omfatta livsvillkoren för växter och djur. Andra samtidigt beslutade ändringar i naturvårdslagen innebär att strandskyddsbestämmelserna kan tillämpas mer differentierat i glesbygdsområden som angetts i antagen översiktsplan och där tillgången på sjöar och vattendrag är riklig (SFS 854).

Bemyndigandet för regeringen i *lagen om kemiska produkter* att meddela föreskrifter om behandlingsmonopol för miljöfarligt avfall har upphävts (SFS 242).

Associationsrätt

Riksdagen har antagit en *stiftelselag* som innehåller en utförlig civilrättslig reglering av stiftelseinstitutet. Den nya lagens allmänna definition på stiftelser innebär att en stiftelse bildas genom att egendom enligt förordnande av en eller flera stiftare avskiljs för att varaktigt förvaltas som en självständig förmögenhet för ett bestämt ändamål. Stiftelsens egendom skall anses vara avskild när den har tagits om hand av någon som har åtagit sig att förvalta den i enlighet med stiftelseförordnandet. Av den allmänna definitionen följer att stiftelser som är beroende av framtida, successiva anslag för sin verksamhet — s. k. anslagsstiftelser — inte omfattas av det allmänna stiftelsebegreppet. Två former av stiftelser som inte faller in under den allmänna definitionen regleras särskilt i lagen, nämligen insamlingsstiftelser och kollektivavtalsstiftelser. Däremot omfattar inte lagen de s. k. tryggandestiftelserna (pensions- och personalstiftelser), utan dessa kommer även i fortsättningen att regleras särskilt genom lagen om tryggande av pensionsutfästelse m. m. Stiftelselagen innehåller regler om förvaltning av en stiftelse, om bokföring och årsredovisning samt revision. I lagen finns också bestämmelser om skadestånd för t. ex. ledamöter i en stiftelses styrelse vid misskötsel av uppdraget och om ändring m. m. av föreskrifter i ett stiftelseförordnande. Vidare innehåller lagen bestämmelser om likvidation och upplösning av stiftelser samt om stiftelses firma. Utöver de civilrättsliga reglerna finns i lagen bestämmelser om offentlig tillsyn och registrering av stiftelser i ett särskilt offentligt stiftelseregister. Övergångsbestämmelser har tagits in i en särskild lag, *lag om införande av stiftelselagen*, vari bl. a. den rättsliga ställningen för nuvarande stiftelser regleras. Innebörden härav är att stiftelselagen i princip skall vara tillämplig på dessa befintliga stiftelser. Den nya stiftelselagen har föranlett upphävande av 1929 års lag om tillsyn över stiftelser samt ett antal ändringar i annan lagstiftning, bl. a. i *lagen om tryggande av pensionsutfästelse m. m.*, *brottsbalken*, *handelsregisterlagen* och

bokföringslagen. Den nya lagstiftningen träder i kraft den 1 januari 1996 (SFS 1220 ff.).

Giltighetstiden för *lagen om styrelserepresentation för samhället i vissa stiftelser* har förlängts till utgången av år 1995 (SFS 970).

Ett flertal av EG:s bolagsrättsliga direktiv har införlivats i svensk rätt genom ändringar i *aktiebolagslagen*. Ändringarna innebär att aktiebolagen delas in i två kategorier — publika med ett aktiekapital på minst 500 000 kr och privata med ett aktiekapital på minst 100 000 kr. Det nuvarande minsta aktiekapitalet höjs således från 50 000 kr till 100 000 kr. Endast de publika aktiebolagen kan vända sig till allmänheten för att skaffa kapital. Fondpapper som har getts ut av privata aktiebolag får inte bli föremål för handel på börs eller annan organiserad marknadsplats. Övriga ändringar, som också innebär anpassningar av den svenska aktiebolagsrätten till EG:s bolagsrättsliga direktiv, gäller bl. a. reglerna om fusion, företrädesrätt vid ökning av aktiekapital, nedsättning av aktiekapitalet, bolagets bundenhet av ställföreträdares rättshandlingar och verkan av registrering i aktiebolagsregistret. De nya reglerna träder i kraft den 1 januari 1995. Särskilda bestämmelser gäller dock för aktiebolag som har bildats före ikraftträdandet. Ett sådant bolag kan, om det önskar bli publikt, besluta om detta redan under år 1994. Om bolaget i stället vill bli ett privat aktiebolag, har det tid på sig till den 1 januari 1998 för att höja aktiekapitalet till 100 000 kr. Ändringarna i aktiebolagslagen har medfört följdändringar i ett flertal andra lagar (SFS 802 ff.).

Skadeståndsrätt

Lagen om ersättning från den internationella oljeskadefonden har ändrats, varigenom vissa ytterligare sjösäkerhetskrav införts som villkor för utbetalning av ersättning från fonden till fartygsägare. Ändringen trädde i kraft den 10 april 1994 (SFS 107).

Immaterialrätt

Riksdagen har beslutat om skärpta åtgärder mot intrång i de immaterialrättsliga ensamrätterna genom ändringar i *varumärkeslagen*, *lagen om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk*, *patentlagen*, *mönsterskyddslagen*, *växtförädlarrättslagen*, *firmalagen* samt *lagen om skydd för kretsmönster i halvledarprodukter*. De skärpta åtgärderna innebär bl. a. att domstolarna fått möjligheter att vid vite förbjuda fortsatt intrång inom hela det immaterialrättsliga området samt att ersättning skall betalas för utnyttjandet av ensamrätten och för den ytterligare skada som intrånget kan ha medfört (SFS 232 ff.).

Fotografirätten har integrerats i *lagen om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk*, den s. k. *upphovsrättslagen*, varigenom *lagen om rätt till fotografisk bild* upphävs. Genom den nya lagstiftningen får fotografiska verk samma skyddstid som andra konstverk, vilket för närvarande innebär att skyddet upphör 50 år efter det år upphovsmannen avled. För fotografier som inte uppfyller kravet på självständighet och originalitet, det s. k. verkshöjdskravet, upphör skyddet 50 år efter det år bilden togs. Innehållet i skyddet för alla fotografier är utformat i enlighet med vad

som gäller för konstverk. Detta innebär bl. a. att fotografen har skydd mot att hans fotografi återges i ändrat skick. Det innebär också att den s. k. beställarregeln, dvs. presumtionsregeln om att rätten till ett beställt fotografi tillkommer beställaren, avskaffats (SFS 190 ff.).

Genom en ändring i *växtförädlarrättslagen* har lagen utvidgas till att omfatta vissa ytterligare växtsläkten. Ändringen har trätt i kraft den 1 april 1994 (SFS 106).

Straffrätt

Riksdagen har beslutat vissa ändringar i *brottsbalken* som syftar till att dels förstärka den s. k. legalitetsprincipen, dels förtydliga de allmänna reglerna om ansvarsfrihet och dels lagfästa vissa hittills oskrivna ansvarsfrihetsgrunder. För att förstärka legalitetsprincipen — som innebär att det måste finnas stöd i lag eller annan författning för att en handling skall utgöra brott och kunna leda till utdömmande av en straffrättslig påföljd — har i *brottsbalken* (1 kap. 1 §) införts ett förbud mot analogisk tillämpning av straffbud. Förtydligandet av reglerna om ansvarsfrihet har gjorts genom en ändring av bestämmelsen om det subjektiva rekvisitet (1 kap. 2 §), dvs. vilket krav på uppsåt eller oaktsamhet som skall uppställas vid olika brott, så att den blir tillämpligt även inom specialstraffrätten. Vidare har medverkandansvaret (23 kap. 4 §) utvidgats till att gälla även inom specialstraffrätten straffbelagda gärningar för vilka fängelse är föreskrivet. Lagfästandet av vissa ansvarsfrihetsgrunder har gjorts genom ändringar i bestämmelserna om nödvärn, laga befogenhet, nöd, excess och förmans befallning (24 kap.) varigenom nödvärns- och nödrätten vidgats något. I övrigt innebär förtydligandena att nödvärns- och nödbestämmelsen fått en ny utformning. Som en följd av ändringen i 1 kap. 1 § *brottsbalken* har också *skattebrottslagen* ändrats så att förfaranden som tidigare ansetts straffbara endast analogivis uttryckligen omfattas av bestämmelsen om skattebedrägeri (SFS 458 och 504).

I syfte att motverka brottslighet med rasistiska och liknande motiv har riksdagen beslutat om införande av en särskild straffskärpningsgrund i *brottsbalken*. Om ett motiv för brottet varit att kränka en person, en folkgrupp eller en annan sådan grupp av personer på grund av ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse eller annan liknande omständighet skall detta nu enligt ett uttryckligt stadgande i *brottsbalken* anses som en försvårande omständighet vid bedömningen av brottets straffvärde (SFS 306).

Bestämmelserna i *utlänningslagen* om utvisning på grund av brott har ändrats. De nya reglerna innebär att den grundläggande förutsättningen för utvisning är att brottet kan leda till fängelse. Vid mindre allvarliga brott kan utvisning endast komma i fråga om brottsligheten är systematisk eller upprepad och under förutsättning att påföljden bestäms till ett svårare straff än böter i det mål där utvisningsfrågan är aktuell. Som ytterligare förutsättningar för utvisning gäller krav på återfallsrisk. Därmed avses en risk för brott i allmänhet och alltså inte nödvändigtvis i likartad brottslighet. Utvisning med hänvisning enbart till brottets allvar, oberoende av återfallsrisken, kan komma i fråga vid brott av något lägre

svårighetsgrad än vad som krävdes tidigare. Domstolen skall liksom tidigare väga in utlänningsanslutningen till Sverige vid prövningen av utvisningsfrågan. De nya reglerna innebär dock att den tid för vistelse i Sverige, som krävs för att utvisning skall få tillgripas endast vid synnerliga skäl, förlängs. För att säkerställa verkställighet av ett utvisningsbeslut kan häktning tillgripas i samtliga fall när domstolen beslutar om utvisning. En särskild bestämmelse därom har tagits in i *rättegångsbalken* (SFS 452 och 515).

Riksdagen har antagit en *lag om försöksverksamhet med intensivövervakning med elektronisk kontroll*. Lagen innebär att fängelsestraff på högst två månader i vissa fall kan verkställas utanför anstalt i form av intensivövervakning med elektronisk kontroll. En förutsättning för sådan verkställighet är att den dömda är bosatt inom något av verksamhetsområdena för frivårdsmyndigheterna i Karlskoga, Luleå, Malmö Norra, Malmö Södra, Norrköping eller Sundsvall. Den som omfattas av försöksverksamheten är förbjuden att lämna sin bostad annat än för vissa av frivårdsmyndighetens bestämda ändamål och på särskilt angivna tider. Efterlevnaden av förbudet kontrolleras under hela verkställighetstiden med elektroniska hjälpmedel. Denna kontroll får också avse att den dömda fullständigt avhåller sig från alkohol. Vid misskötsamhet tas den dömda in på kriminalvårdsanstalt för att där undergå fortsatt verkställighet av straffet. Lagen trädde i kraft den 1 augusti 1994 och upphör att gälla den 31 juli 1996 (SFS 451).

Genom *lag om brottsofferfond* har inrättats en särskild fond, vars medel skall användas till bl. a. praktisk verksamhet, information och forskning inom brottsofferområdet. Fondens verksamhet skall finansieras huvudsakligen genom avgifter som tas ut av dem som dömts för brott där fängelse ingår i straffskalan. Avgiften uppgår till 300 kr och skall betalas också när fråga om ansvar för brott tas upp av åklagare genom strafföreläggande. Vidare har en ny myndighet, Brottsoffermyndigheten, bildats genom en omorganisation av Brottsskadenämnden. Beslutet har föranlett ändringar i *brottsskadelagen*. Brottsoffermyndigheten skall fatta beslut i brottsskadeärenden, besluta om användningen av brottsofferfondens medel och ha ett övergripande ansvar för brottsofferfrågor. För att i enskilda fall förbättra för brottsoffer har ändringar beslutats i *rättegångsbalken* som innebär att målsägandens möjligheter att ha med sig en stödperson vid förhör ökas. Andra i samma lagstiftningsärende beslutade ändringar i *rättegångsbalken* innebär att uppgifter om målsägandens och vittnens ålder, yrke och bostadsadress inte i onödan skall framgå av handlingar som delges den tilltalade i brottmål och att vittnen inför vittnesmålets avläggande skall tillfrågas om personuppgifter endast om det behövs. Samtidigt har *utsökningsbalken* ändrats i syfte att målsäganden lättare skall kunna få ut skadestånd som han eller hon har tillerkänt i ett brottmål. Genom en ändring i *lagen om kriminalvård i anstalt* får målsäganden i vissa fall på begäran rätt att i förväg veta när den intagne vistas utanför anstalt (SFS 419 ff.).

Lagen om förbud mot radarvarnare omfattar numera också laservarnare, dvs. anordningar som är konstruerade för att ta emot elektromagnetiska

vågor från en laserhastighetsmätare för vägtrafik. Samtidigt har lagens rubrik ändrats till *Lag om förbud mot radar- och laservarnare* (SFS 295).

För att Sverige skall uppfylla de förpliktelser som följer av en FN-resolution om beivrande av brott mot internationell humanitär rätt och krigets lagar som begåtts i f. d. Jugoslavien har riksdagen antagit *lag med anledning av inrättandet av Internationella tribunalen för brott i f. d. Jugoslavien*. Den nya lagen har föranlett en ändring i *lagen om immunitet och privilegier i vissa fall* (SFS 569 f.).

Riksdagen har antagit en *lag om rättslig ställning för institutioner inom Konferensen om säkerhet och samarbete i Europa (ESK)* samt beslutat ändringar i *lagen om immunitet och privilegier i vissa fall*. Lagstiftningen krävs för att Sverige skall uppfylla de rekommendationer som följer av ett beslut i ESK:s ministerråd år 1993 (SFS 716 f.).

Processrätt

Riksdagen har beslutat om ett enhetligt system för överklagande av de allmänna domstolarnas avgöranden. Beslutet innebär att rättsmedelsbe-teckningarna "vad", "besvär" och "revision" utmönstrats ur *rättegångsbalken* och andra lagar med bestämmelser om överklagande till hovrätt eller Högsta domstolen. I stället används genomgående uttrycket "överklagande", som också successivt skall ersätta uttrycket "fullföljd av talan". En bestämmelse har också införts som klargör att telefax kan godtas för sådana inlagor som inte behöver vara egenhändigt undertecknade. Samtidigt har kravet på egenhändigt undertecknande av skrivelser genom vilka någon överklagar eller besvarar ett överklagande slopats. Dessutom har ett förtydligande gjorts av reglerna om prövningstillstånd till hovrätt vid talan om enskilt anspråk i brottmål. Vidare har det principiella förbudet mot att driva advokatverksamhet i aktiebolagsform upphävts. Samtliga ändringar trädde i kraft den 1 oktober 1994 (SFS 1034 ff.).

Riksdagen har beslutat om ändrad instansordning i de allmänna förvaltningsdomstolarna. Beslutet innebär ändringar i *lagen om allmänna förvaltningsdomstolar* varigenom det bl. a. slås fast att länsrätten är första domstolsinstans inom de allmänna förvaltningsdomstolarna. Uppräkningen i lagen av länsrätternas måltyper har tagits bort och i stället skall det successivt i de olika materiella författningarna införas regler som anger var talan skall väckas eller var förvaltningsbeslutet skall överklagas. I de undantagsfall där kammarrätten i framtiden skall vara första domstolsinstans får detta anges särskilt. De nya forumreglerna i lagen om allmänna förvaltningsdomstolar innebär att beslut som regel skall överklagas till den länsrätt inom vars län ärendet först prövats. Genom ändringar i *förvaltningsprocesslagen* har samtidigt beslutats grundläggande bestämmelser om prövningstillstånd i kammarrätt (ändringsdispens, prejudikatdispens och extraordinär dispens). Regler om vilka mål eller målgrupper som skall omfattas av krav på prövningstillstånd har däremot inte tagits in i förvaltningsprocesslagen. Sådana regler skall i stället successivt tas in i de materiella författningarna. Tanken är att gå fram etappvis när det gäller att flytta tyngdpunkten i förvaltningsmålen till länsrätt som första domstolsinstans. Som en första etapp beslutade riksdagen att första domstolsprövning i mål enligt *studiestödslagen, lagen om*

kriminalvård i anstalt och lagen om behandlingen av häktade och anhållna m. fl. sker i länsrätt och att det krävs prövningstillstånd för sådana mål i kammarrätt. Också instansordningen i körkortsmål ändrades i samma ärende. Ändringen innebär att körkortsingripanden enligt *körkortslagen* görs av länsstyrelsen i stället för av länsrätten, att länsstyrelsens beslut får överklagas till länsrätt och att det krävs prövningstillstånd för körkortsmålen i kammarrätten. Riksdagen beslutade också genom ändringar i *sekretesslagen* att det krävs prövningstillstånd för sekretessmål i Högsta domstolen och Regeringsrätten. Ändringarna avseende prövningstillstånd för sekretessmål trädde i kraft den 1 juli 1994 och övriga i ärendet beslutade lagändringar den 1 oktober 1994 (SFS 435 ff.).

Bostadsdomstolen har, enligt ett riksdagsbeslut våren 1994, upphört den 1 juli 1994. Hyresnämnds avgörande skall numera överklagas till Svea hovrätt. Bestämmelser om rättegången har getts i en ny lag — *lag om rättegången i vissa hyresmål i Svea hovrätt*. Vidare har följdändringar beslutats i bl. a. *jordabalken*, *rättshjälpslagen* samt *lagen om arrendenämnder och hyresnämnder* (SFS 831 ff.).

Utsökningsrätt

Genom ändringar i *utsökningsbalken*, *jordabalken* och *konkurslagen* har bl. a. reglerna om exekutiv försäljning under hand av fast egendom närmats den reglering som gäller för exekutiv försäljning av fastighet på offentlig auktion. Vidare har konkursförvaltare getts utökade möjligheter att begära exekutiv försäljning av fast egendom (SFS 444 ff.).

Konkursrätt

Riksdagen har antagit en *skuldsaneringslag*, som innebär att en kraftigt skuldsatt fysisk person helt eller delvis kan befrias från betalningsansvaret för sina skulder. Lagen bygger på att gäldenären i första hand själv skall försöka träffa en uppgörelse med samtliga sina borgenärer. Om detta inte lyckas kan gäldenären hos kronofogdemyndigheten i ett andra steg ansöka om frivillig skuldsanering. Med sådan frivillig skuldsanering avses att gäldenären tillsammans med kronofogdemyndigheten upprättar ett förslag till skuldsanering som godtas av samtliga borgenärer. Om någon borgenär motsätter sig ett sådant förslag, överlämnar kronofogdemyndigheten ärendet till tingsrätten som i ett tredje steg kan besluta om tvingande skuldsanering. Enligt de allmänna villkoren skall det vara fråga om en fysisk person med hemvist i Sverige och som inte är näringsidkare. Gäldenären får inte vara ålagd näringsförbud. Vidare krävs att gäldenären är insolvent och så skuldsatt att han inte inom överskådlig tid kan betala sina skulder. Det krävs också att det vid en allmän bedömning framstår som skäligt att bevilja gäldenären skuldsanering. En skuldsanering skall regelmässigt vara förenad med en betalningsplan för gäldenären. En sådan betalningsplan innebär att gäldenären under en period av som regel fem år skall leva på existensminimum och att betalningsförmågan därutöver skall komma borgenärerna till godo. Genomgående ställs höga krav på gäldenärens egen aktiva medverkan. En skuldsanering omfattar i princip samtliga skulder som har uppkommit före en viss dag inklusive det allmännas fordringar på skatt och avgifter.

Vissa undantag görs dock, t. ex. för fordringar förenade med panträtt, fordringar på underhållsbidrag och fordringar som innebär ett fortsatt ömsesidigt utväxlande av prestationer. De fordringar som omfattas av skuldsaneringen behandlas i princip lika, dvs. alla borgenärer drabbas av en lika stor procentuell nedskrivning av sina fordringsbelopp. De borgenärer som inte bevakar sin rätt i förfarandet drabbas av att deras rätt att få betalt för sina fordringar helt och hållet upphör. Skuldsaneringslagen har medfört ändringar i bl. a. *brottsbalken*, *lagen om försäkringsavtal*, *lagen om skuldebrev*, *kreditupplysningslagen*, *sekretesslagen*, *lagen om preskription av skattefordringar m. m.* och *konkurslagen* (SFS 334 ff.).

Förändringar i lönegarantisystemet har beslutats genom ändringar i *lönegarantilagen* och *förmånsrättslagen*. Ändringarna innebär bl. a. att de fordringar som kan omfattas av lönegaranti begränsats till att omfatta lönefordringar som förfallit till betalning under de sista sex månaderna av arbetstagarens anställningstid hos konkursgäldenären och inte tidigare än tre månader före konkursansökningen. Vidare har begränsningar införts när det gäller rätten till ersättning för fordran på uppsägningslön. För lönefordringar som varit föremål för tvist har vissa förkortningar av tidsramarna införts. När det gäller semesterlön och semesterersättning, som är intjänad före konkursansökningen, innebär ändringarna att ersättningsrätten numera omfattar vad som står inne för det löpande och föregående intjänandeåret. I lönegarantilagen har också införts två nya bestämmelser som syftar till att bekämpa missbruk av lönegarantin. Enligt den ena, den s. k. karensregeln, har den som inom två år före konkursbeslutet, för en fordran som har uppstått huvudsakligen i samma verksamhet, tillerkänts ersättning genom lönegarantin i regel inte rätt till garantiersättning i den senare konkursen. Undantag har dock gjorts för de fall att arbetstagaren anvisats anställningen av den offentliga arbetsförmedlingen. Den andra bestämmelsen innebär att lönegarantin inte ersätter en lönefordran, om det finns grundad anledning att anta att en av förutsättningarna för den anställning eller det anställningsvillkor på vilket fordringen grundar sig har varit att betalning skulle utgå genom lönegarantin (SFS 636 ff.).

Transporträtt

En ny *sjölag* har antagits. Den nya lagen innebär en omfattande redaktionell översyn och systematisering av 1891 års sjölag med kapitelindelning och paragrafering enligt modern svensk lagstiftningsteknik. Reglerna om kvarstad på fartyg i internationella rättsförhållanden har överförts till ett särskilt kapitel i den nya sjölagen. De sakliga nyheterna innebär främst en anpassning av bestämmelserna om godsbefordran till dagens sjöfartsförhållanden. Ett nytt kapitel om styckegodstransport till sjöss har införts. Bestämmelserna om styckegodstransport har anpassats till den systematik och terminologi som används i 1978 års FN-konvention om sjötransport av gods, och konventionens ansvarsreglering har tagits in i den omfattning det kan ske med hänsyn till Sveriges nuvarande konventionsförpliktelser. Detta innebär att ansvaret vid en godsskada skärpts i vissa avseenden. Reglerna har också kompletterats

med särskilda processuella bestämmelser i mål som rör avtal om styckegodstransport. På det traditionella befraktningområdet har reglerna moderniserats och anpassats till nu rådande förhållanden. I övrigt har sjölagens sjövärdighetsbegrepp anpassats till sjövärdighetsbegreppet i de danska och norska sjölagarna. Beträffande passagerarbefordran har de belopp som begränsar en bortfraktares ersättningsansvar för personskada höjts. Den nya sjölagen är resultat av ett omfattande samarbete på sjörättens område med Danmark, Finland och Norge. Konsekvensändringar har beslutats i ett tjugotal andra lagar (SFS 1009 ff.). Enligt en särskild förordning trädde lagstiftningen i kraft den 1 oktober 1994 (SFS 1139).

I syfte att undanröja tekniska hinder för överflyttning av registrering av fartyg mellan EES-staternas nationella fartygsregister har — till följd av Sveriges förpliktelser enligt EES-avtalet — riksdagen antagit en ny lag, *lag om överflyttning av fartyg mellan fartygsregister* (SFS 757).

Till följd av Sveriges förpliktelser enligt EES-avtalet har en EG-förordning som gäller transporter införlivats i svensk rätt genom *lag om avskaffande av diskriminering såvitt avser fraktsatser och befordringsvillkor* (SFS 1122).

Trafikrätt

Genom ändringar i *yrkestrafiklagen* har riksdagen beslutat om en ökad tillsyn av den yrkesmässiga trafiken. Bl. a. har vandelsprövning införts för taxiförare. Legitimation såsom taxiförare skall bara ges till den som med hänsyn till yrkeskunnande och laglydnad bedöms lämplig. Beslut om förarlegitimation skall fattas av länsstyrelsen, vars beslut får överklagas hos länsrätten. För att underlätta länsstyrelsens tillsyn av den yrkesmässiga trafiken har samtidigt beslutats en ändring i *utsökningsregisterlagen*. Ändringarna i yrkestrafiklagen trädde i kraft den 1 augusti 1994. Fordon får dock föras i taxitrafik av förare utan särskild förarlegitimation till utgången av år 1994 (SFS 589 f.).

Med anledning av att riksdagen godkänt bl. a. den internationella Eurocontrolkonventionen den 13 december 1960 om samarbete för luftfartens säkerhet har som vilande antagits förslag till lag om ändring i *luftfartslagen*. Förslaget innebär överlåtande av normgivningskompetens till Europeiska organisationen för säkrare flygtrafiktjänst.

Begreppet handikappade i *lagen om handikappanpassad kollektivtrafik* har ersatts med begreppet resenärer med funktionshinder (SFS 1253).

Socialrätt

Bestämmelserna om föräldrapenning i *lagen om allmän försäkring* har ändrats. Ändringarna innebär att föräldrapenningen delas lika mellan föräldrar som båda är vårdnadshavare till ett barn. Möjligheten att överlåta dagar med föräldrapenning till den andra föräldern finns kvar utom för 30 dagar för vardera föräldern. Vidare har ersättningsnivån för föräldrapenning i samband med barns födelse sänkts till 80 procent utom för de 30 dagar som vardera föräldern inte får överlåta. Samtidigt har rätt införts att överlåta tillfällig föräldrapenning vid vård av sjukt barn till annan försäkrad person. Andra beslutade ändringar gäller uttag av s. k.

kontaktdagar och innebär att ersättning skall kunna utges oavsett om barnet är i samhällets eller i privat barnomsorg. Beslutet har också föranlett ändringar i *lagen om rätt till ledighet för vård av barn, m. m.* och *semesterlagen*. Ändringarna träder i kraft den 1 januari 1995 (SFS 605 f. och 858).

Genom en *lag om vårdnadsbidrag* har riksdagen beslutat att sådant bidrag skall lämnas med 2 000 kr per månad för barn i åldrarna ett till tre år som inte har plats i den offentligt finansierade barnomsorgen. För barn som har deltidsp plats kan vårdnadsbidrag utgå med lägre belopp. Vårdnadsbidraget är avsett att ge stöd för den som väljer att avstå från förvärvsarbete för att själv vårda sitt barn eller som väljer annan barnomsorg än den som tillhandhålls av eller får ekonomiskt stöd av en kommun. Den nya lagen har föranlett följdändringar i bl. a. *lagen om allmän försäkring* och *lagen om rätt till ledighet för vård av barn, m. m.* (SFS 553 ff.).

Lagen om allmänna barnbidrag har ändrats. Ändringen innebär en reducering av flerbarnstillägget för det femte barnet och varje ytterligare barn (SFS 366).

Genom ändringar i *lagen om delpensionsförsäkring* har bl. a. åldersgränsen för rätten till delpension höjts från 60 till 61 år och kompensationsnivån sänkts från 65 till 55 procent av pensionsunderlaget (SFS 742).

Riksdagen har beslutat ändringar i övergångsbestämmelserna till *lagen om allmän försäkring*. Ändringarna gäller reglerna om folkpension till svenska medborgare som är bosatta utomlands (SFS 746 ff.).

Genom ändringar i *lagen om kontant arbetsmarknadsstöd* och *lagen om arbetslöshetsförsäkring* har införts en allmän obligatorisk arbetslöshetsförsäkring som bl. a. innebär att även den som inte är medlem i en arbetslöshetskassa under vissa villkor kan få inkomstrelaterad ersättning (dagpenning) från arbetsmarknadskassan. Följdändringar har gjorts i *lagen om arbetslivsutveckling* och *studiestödslagen* (SFS 929 ff.).

Studiestödslagen och *lagen om särskilt vuxenstudiestöd för arbetslösa* har ändrats till följd av EES-avtalet. Ändringarna gäller EES-medborgares rätt till studiestöd. Samtidigt har vissa belopp inom studiehjälpen och vuxenstudiestödet höjts. Riksdagen har beslutat även andra ändringar som bl. a. innebär att studiebidraget i studiemedlen för studerande vid universitet och högskolor får anpassas till studieresultatet i form av avklarade poäng (SFS 357 f. och 1170 f.).

Lagen om särskilt studielån för den som genomgår arbetsmarknadsutbildning har ändrats så att lånedel inte beviljas om utbildningen understiger 15 dagar (SFS 195).

Lagen om bostadsbidrag har ändrats. Lagändringarna innebär bl. a. att såväl den övre bostadskostnadsgränsen som gränsen för lägsta bidragsgrundande bostadskostnadsgräns höjs. Vidare höjs inkomstgränsen för oreducerat bostadsbidrag. De nya reglerna tillämpas i fråga om bidrag fr. o. m. januari månad 1995 (SFS 315).

Riksdagen har beslutat ändrade regler om bostadstillägg till pensionärer. Beslutet innebär att det nuvarande kommunala bostadstillägget fr. o. m. den 1 januari 1995 ersätts av ett statligt bostadstillägg. De nya bestämmelserna har tagits in i en ny lag — *lag om bostadstillägg till pensionärer*. Återstående bestämmelser från *lagen om hustrutillägg och kom-*

munalt bostadstillägg till folkpension har överförs till *lag om hustrutillägg i vissa fall då make uppbär folkpension* (SFS 308 ff.).

Läkemedelslagen har genom ändringar, som trätt i kraft den 1 april 1994, anpassats till de direktiv rörande homeopatiska medel som har antagits inom EG (SFS 83).

I syfte att stävja kostnadsutvecklingen inom förmånssystemet för läkemedel har riksdagen beslutat vissa ändringar i *lagen om begränsning av läkemedelskostnader, m. m.* varigenom nivåerna på egenavgifterna höjs fr. o. m. den 1 januari 1995. I samma lagstiftningsärende beslutades ändringar i *lagen om ersättning och ledighet för närståendevård* varigenom antalet dagar med rätt till s. k. närståendepenning utökades från 30 till 60. Samtidigt ändrades *lagen om allmän försäkring*. Ändringen innebär möjlighet att få sjukpenning efter en högre kompensationsnivå under bl. a. väntetid inför medicinsk behandling eller rehabilitering vid s. k. långa sjukfall. De två sistnämnda lagändringarna har trätt i kraft den 1 juli 1994 (SFS 317 ff.).

Riksdagen har beslutat vissa ändringar i *tobakslagen*. Ändringarna innebär bl. a. rökförbud på skolgårdar samt i lokaler där offentliga tillställningar eller allmänna sammankomster anordnas liksom i lokaler dit allmänheten har tillträde, dock inte på restauranger och andra serveringsställen. Vidare innebär ändringarna att arbetsgivare är ansvariga för att en arbetstagare inte mot sin vilja utsätts för tobaksrök i den arbetslokal där arbetstagaren är verksam. Också marknadsföringsreglerna har ändrats. Vid marknadsföring av en tobaksvara är det numera förbjudet att använda en kommersiell annons i periodisk skrift eller annan därmed jämförbar skrift på vilken tryckfrihetsförordningen är tillämplig (SFS 98).

Genom en ändring i *lagen om behörighet att utöva yrke inom hälso- och sjukvården m. m.* har riksdagen beslutat att naprapater fr. o. m. den 1 oktober 1994 skall kunna erhålla legitimation för yrket (SFS 861).

Regler som avser hälso- och sjukvårdspersonalens allmänna skyldigheter och Socialstyrelsens tillsyn över sådan personal har samlats i en ny särskild lag — *lag om åligganden för personal inom hälso- och sjukvården*. Lagens syfte är att säkerställa en god kvalitet i vården och en hög patientsäkerhet samt att förebygga risker för patienterna. Samtidigt har riksdagen beslutat *lag om disciplinåtgärd m. m. på hälso- och sjukvårdens område*, som skall tillförsäkra patienterna en opartisk prövning när de anser sig ha fått felaktig vård eller behandling inom hälso- och sjukvården. Lagen skall också tillförsäkra den utpekade personalen rättssäkerhet i förfarandet. Den nya lagstiftningen har trätt i kraft den 1 oktober 1994 då den s. k. tillsynslagen från år 1980 upphört att gälla (SFS 953 ff.).

Riksdagen har beslutat om inrättande av en särskild Handikappombudsman. Den nye ombudsmannens uppgifter anges i en särskild *lag om Handikappombudsmannen*. I ärendet har också vidtagits en ändring i *sekretesslagen* (SFS 749 och 864).

Lagen om kommunernas betalningsansvar för viss hälso- och sjukvård har ändrats. Lagändringen syftar till bl. a. att förtydliga omfattningen av kommunernas betalningsansvar för vissa patienter (SFS 89).

Riksdagen har beslutat en ändring i *socialtjänstlagen* i syfte att förtydliga att det är kommunen som har huvudansvaret för att ge service och stöd till bl. a. långvarigt psykiskt störda. Genom samtidigt beslutade ändringar i *lagen om kommunernas betalningsansvar för viss hälso- och sjukvård* får kommunerna ett lagreglerat obligatoriskt betalningsansvar avseende ersättning för psykiatrisk vård till vissa långvarigt psykiskt störda som tidigare vårdats i sluten psykiatrisk vård. Ändringarna träder i kraft den 1 januari 1995 (SFS 1098 f.).

Ändringar i *lagen om vård av missbrukare i vissa fall* innebär att socialnämnden, i stället för länsstyrelsen, har ansvaret för utredning av behov av tvångsvård för vuxna missbrukare. Nämnden har också ansvaret för att ansökan om beredande av tvångsvård görs hos länsrätten. Beslutet har medfört konsekvensändringar i *brottsbalken* (SFS 96 f.).

Genom *lag om lokal försöksverksamhet med finansiell samordning mellan socialförsäkring, hälso- och sjukvård och socialtjänst* kan en allmän försäkringskassa, ett landsting och en kommun komma överens om att föra samman ekonomiska resurser för berörda sektorer verksamhet till en gemensam s. k. finansiell ram. Försöksverksamheten skall vara avslutad senast under år 1997 (SFS 566).

Arbetsrätt

Riksdagen har antagit en ny *lag om offentlig anställning*, som ersätter 1976 års lag med samma namn. Den nya lagen om offentlig anställning omfattar i huvudsak de statsanställda och de försäkringskassanställda. Detta innebär att lagen också gäller för anställda i de statliga affärsverken. Bestämmelserna om arbetskonflikter tillämpas också på de kommun- och landstingsanställda m. fl. Institutet "tjänst" har slopats och ersatts med ordet "anställning". Den nya lagen om offentlig anställning innehåller inga bestämmelser om vikariat utan reglerna i lagen om anställningsskydd skall i princip tillämpas. Tidigare gällande regler om ledigkungörande av anställningar har slopats. Varje myndighet får i princip själv bestämma vilket sätt som är bäst för just den myndigheten att få kompetent personal. När det gäller bestämmelser om behörighetsvillkor, befordringsgrunder och förtroendeskadliga bisysslor samt om arbetskonflikter har dessa i huvudsak oförändrade förts över till den nya lagen. Däremot saknar den nya lagen bestämmelser om avgångsskyldighet på grund av sjukdom, påtvingad läkarundersökning och avstängning på grund av sjukdom. Inte heller finns i den nya lagen några specialregler om avskedande utan reglerna härom i lagen om anställningsskydd blir tillämpliga också på den statliga sektorn. En nyhet är att lagen innehåller bestämmelser om periodiska hälsoundersökningar. I samma lagstiftningsärendet har riksdagen också antagit en *lag om fullmaktsanställning*, som innebär att anställningsformen fullmakt bibehålls för bl. a. ordinarie domare och att de särskilda reglerna om sådan anställning sammanförts till en särskild lag. Med anledning av den nya lagen om offentlig anställning och lagen om fullmaktsanställning har följdändringar gjorts i ett flertal lagar (SFS 260 ff.).

Riksdagen har beslutat ändringar i *jämställdhetslagen*, vilka innebär att reglerna om det aktiva jämställdhetsarbetet och om jämställdhetsplan

har gjorts tvingande. Detta medför att Jämställdhetsombudsmannens (JämO) tillsynsområde nu omfattar hela arbetsmarknaden. Vidare är numera arbetsgivare med tio anställda eller fler skyldiga att årligen kartlägga löneskillnader mellan kvinnor och män på arbetsplatsen (SFS 292).

Regler om förbud mot etnisk diskriminering i arbetslivet har införts genom en ny arbetsrättslig lag — *lag mot etnisk diskriminering*. Den nya lagen, som gäller hela arbetsmarknaden, är uppbyggd kring två förbud mot otillbörlig särbehandling på etnisk grund. Det ena förbudet tar sikte på behandlingen av arbetssökande och det andra på behandlingen av arbetstagare. Den huvudsakliga sanktionen mot överträdelse av diskrimineringsförbuden är skadestånd. De processuella reglerna ansluter till jämställdhetslagens motsvarande bestämmelser, och Arbetsdomstolen är huvudsakligt forum. Ombudsmannen mot etnisk diskriminering (DO) har en processförande roll som motsvarar jämställdhetsombudsmannens. Den nya lagen har medfört följdändringar i *lagen om rättegången i arbetstvister och sekretesslagen* (SFS 134 ff.).

Riksdagen har beslutat ändringar i *arbetsmiljölagen*, varvid de grundläggande bestämmelserna om lagens syften förtydligats. Vidare har det s. k. samordningsansvaret på gemensamma arbetsställen preciserats. Ett särskilt skyddsansvar har införts för den som hyr in arbetskraft i sin verksamhet. Med anledning av Sveriges åtaganden enligt EES-avtalet har samtidigt införts kompletterande tvångsmedel varigenom en leverantör kan åläggas att återkalla en levererad produkt eller att lämna varningsinformation. Ändringarna innebär också att Arbetskyddsstyrelsen kan bemyndigas att föreskriva att en särskild sanktionsavgift skall betalas av en arbetsgivare som bryter mot vissa föreskrifter i *arbetsmiljölagen*. Ändringarna har trätt i kraft den 1 oktober 1994 (SFS 579).

Med stöd av en ny lag — *lag om arbetsförmedlingsregister* — får varje arbetsförmedling och arbetsmarknadsinstitut hos en länsarbetsnämnd föra arbetsförmedlingsregister med hjälp av automatisk databehandling. Vidare får Arbetsmarknadsstyrelsen föra ett centralt statistikregister. Tidigare registreringsverksamhet byggde på tillstånd från Datainspektionen (SFS 459).

Lagstiftning om kredit- och värdepappersmarknaden

Riksdagen har beslutat en ändring i *konsumentkreditlagen* om ränteskillnadsersättning vid förtidsbetalning av krediter för bostadsändamål där räntan är bunden för hela eller del av avtalsperioden (SFS 843).

Genom en ändring i *aktiekontolagen* har möjligheterna att registrera finansiella instrument enligt det system som lagen erbjuder utvidgats. Registrering får nu ske av alla finansiella instrument som är juridiskt och tekniskt förenliga med registreringsystemet och lagen (SFS 505).

Riksdagens beslut om en ombildning av landshypoteksinstitutionen har bl. a. föranlett två nya lagar, nämligen *lag om ombildning av landshypoteksinstitutionen* och *lag om Sveriges allmänna hypoteksbank* (SFS 758 ff.).

Övrig näringsrättslig lagstiftning

Konkurrenslagen har ändrats så att samverkan inom en ekonomisk förening vars medlemmar är lantbrukare eller andra företag som bedriver bl. a. jordbruk, s. k. primärförening, delvis undantas från förbudet mot konkurrensbegränsande samverkan. Genom det införda undantaget kan medlemmarna i fortsättningen samverka om t. ex. produktion, förädling och försäljning av sina produkter samt om inköp av varor för sin verksamhet. Förbudet har dock fortsatt tillämplighet på bestämmelser som begränsar en medlems fria rörlighet på marknaden samt på samverkan om försäljningspriser på varor som produceras hos medlemmarna (SFS 688).

Genom en av riksdagen beslutad ändring i lagen om ett europeiskt ekonomiskt samarbetsområde (EES) — den s. k. *EES-lagen* — skall en undersökning i ett konkurrensärende genomföras utan att det berörda företaget dessförinnan underrättats om åtgärden (SFS 465).

I syfte att öka konkurrensen avseende produktionen av och handeln med el har riksdagen beslutat ändringar i lagen innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar, den s. k. *ellagen*, samt en ny lag — *lag om handel med el, m. m.* Samtidigt har lagen om förvärv av eldistributionsanläggning m. m. upphävts. Huvudprincipen för den nya lagstiftningen är att åstadkomma en klar skiljelinje mellan, å ena sidan, produktion och försäljning av el samt, å andra sidan, överföring av el (nätverksamhet). Produktionen och försäljningen skall ske i konkurrens, medan nätverksamheten även i fortsättningen regleras och övervakas på särskilt sätt. Ikraftträdandet sker den 1 januari 1995 (SFS 617 ff.).

Genom en ny lag — *lag med bemyndigande att meddela vissa föreskrifter på energiområdet* — har riksdagen bemyndigat regeringen att införliva vissa av EG:s rättsakter avseende energiområdet som omfattas av EES-avtalet i det svenska regelverket. Samtidigt har fastbränslelagen upphävts (SFS 791 ff.).

En ny *lotterilag*, som träder i kraft den 1 januari 1995, har antagits av riksdagen. Den nya lagen ger folkrörelserna ökade intäktsmöjligheter genom bl. a. att en ny spelform tillåts och genom förbättrade vinstmöjligheter i andra lotterier och spel. Lagen innebär också en förstärkt tillsyn och kontroll av spelmarknaden (SFS 1000 ff.).

Ansvar för näringsförbudsregistret har förts över från Riksskatteverket till Patent- och registreringsverket genom en ändring i *lagen om näringsförbud* (SFS 586).

Kommerskollegiets uppgifter enligt *resegarantilagen* har övertagits av Kammarkollegiet (SFS 405).

En ny behörighetslag — *lag om behörighet att utöva veterinäryrket* — har antagits. Den nya lagen, som ersätter en lag med samma namn från år 1965, innebär bl. a. att det inrättats en självständig veterinär ansvarsnämnd. Nämnden skall pröva disciplinfrågor för alla yrkesverksamma veterinärer i deras veterinärmedicinska yrkesutövning och alla frågor om återkallande av legitimation och inskränkningar i veterinärers rätt att föreskriva alkohol och narkotika. Den nya behörighetslagen har föranlett en följdändring i den nya *lagen om offentlig anställning* (SFS 830 och 844).

I *fiskelagen* har införts dels ett bemyndigande att föreskriva om krav på tillstånd för användning av fartyg för yrkesmässigt fiske, dels en bestämmelse som gör det möjligt för regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer att besluta om att miljökonsekvensbeskrivningar skall göras på fiskets område vad gäller fiskemetoder och utsättning av fiskarter (SFS 327).

För att Sverige skall uppfylla sina åtaganden enligt FN-konventionen om förbud mot kemiska vapen har riksdagen beslutat en *lag om inspektioner enligt Förenta nationernas konvention om förbud mot kemiska vapen*, samt ändringar i *brottsbalken*, *lagen om immunitet och privilegier i vissa fall*, *lagen om förbud mot utförsel av vissa produkter som kan användas i massförstörelsesyfte, m. m.* och *lagen om krigsmateriel*. Ändringen i brottsbalken innebär en ny straffbestämmelse om olovlig befattning med kemiska vapen. Lagstiftningen träder i kraft den dag regeringen bestämmer (SFS 118 ff.).

Riksdagen har beslutat att *lagen om förbud mot utförsel av vissa produkter som kan användas i massförstörelsesyfte, m. m.* — den s. k. massförstörelselagen — skall heta *lag om strategiska produkter*. Samtidigt har lagens tillämpningsområde utvidgats till att omfatta bl. a. vissa kärnämnen och högteknologiska produkter, som inte utan tillstånd får föras ut ur landet. Ändringarna träder i kraft den dag regeringen bestämmer (SFS 718 ff.).

Lagstiftning med anledning av ändringar i EES-avtalet

I samband med godkännande av ändringar i EES-avtalet har riksdagen beslutat ändringar i bilagorna 1 och 2 till *lagen om ett europeiskt ekonomiskt samarbetsområde (EES)* samt ändringar i bl. a. *lagen om samordning av systemen för social trygghet när personer flyttar inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES)*, *luftfartslagen*, *epizootilagen*, *lagen om bekämpande av salmonella hos djur*, *utsädeslagen* och *produktssäkerhetslagen*. Vidare har till följd av ändringarna i EES-avtalet antagits två nya lagar — *lag om jordbruksprodukter och livsmedel som är ekologiskt framställda* och *lag om ett europeiskt miljömärkningssystem*. Ändringarna i EES-lagen gäller bl. a. informationsutbytet mellan en EFTA-stat och EFTA:s övervakningsmyndigheter, genomförandet av konkurrensregler tillämpliga på företag samt uppgifter och befogenheter som EFTA:s övervakningsmyndighet har på upphandlingsområdet, statsstödsområdet och konkurrensområdet. I övrigt innebär den nya lagstiftningen att ytterligare rättsakter införlivats i svensk rätt (SFS 607, 609, 610, 628–631 och 722–724). Lagstiftningen har enligt en särskild förordning trätt i kraft den 1 juli 1994 (SFS 1114).

Skollagstiftning

Riksdagen har i olika avseenden beslutat ändringar i *skollagen*. Ändringarna innebär bl. a. ökad skyldighet för kommunerna att tillhandahålla svenskundervisning för invandrare samt ett ändrat bidragssystem för fristående särskolor och rättighet för sådana skolor att ta ut elevavgifter (SFS 517 och 739 f.).

Lars Haglind